

Webbplats för proffs och lekmän.

gången kurs kunna ge evidensbaserade råd om livsstilsförändring för att förebygga kardiovaskulär sjukdom hos sina patienter. I det dagliga patientarbetet kan man med fördel även rekommendera sina patienter att ta del av utbildningsprogrammets allmänna del.

I avsnitt 3 behandlas mat och alkohol tillsammans. Det finns positiva effekter av ett måttligt dagligt intag av alkohol på kardiovaskulär risk. Detta är dock ett pedagogiskt problem för vårdpersonal som måste väga in övriga risker med alkoholintag, allra helst för allmänläkaren som bemöter patienten ur ett holistiskt perspektiv. Det vore önskvärt att även nackdelarna med alkohol belystes starkare i denna webbkurs.

Avsnitt 6 behandlar pedagogiken bakom livsstilsförändringar. Flera tänkvärda och viktiga punkter lyfts fram om hur vårdpersonal ska kunna samtala med patienten om vikten av att förändra livsstil.

En rad olika vårdprogram för omhändertagande av redan sjuka patienter finns utarbetade. Vården, framför allt primärvården, har ett stort ansvar för att arbeta med livsstilsfrågor för att förebygga kardiovaskulär sjukdom och för att identifiera och hjälpa riskpatienter innan de utvecklar sjukdom. Denna kurs kan stödja vårdpersonal i detta svåra och viktiga arbete. Kursen kan verkligen rekommenderas till all vårdpersonal, både för sitt innehåll och för sin inspiration.

Mattias Damberg

docent, ST-läkare allmänmedicin
Citypraktiken, Västerås

En svindlande långdans kring paratyreoidea

KÖRTELJAKTEN

En medicinsk historia
260 sidor.

Författare: Jörgen Nordenström.

Förlag: Karolinska Institutet University Press; 2009. ISBN 978-91-8556-524-5.

För 130 år sedan satt en ung medicine kandidat på anatomiska institutionen i Uppsala och dissekerade hundar. Han noterade då att det på sköldkörtelns yta fanns några grynformade bildningar vars mikroskopiska utseende var helt annorlunda än sköldkörtelns. Så småningom utförde kandidaten ytterst detaljerade undersökningar av dessa gryn hos flera olika species, inklusive mänskliga, och kunde fastställa att det var ett nytt organ han upptäckt. Eller kanske rättare sagt återupptäckt, eftersom de påtalats, men inte systematiskt beskrivits, av ett par andra forskare tidigare.

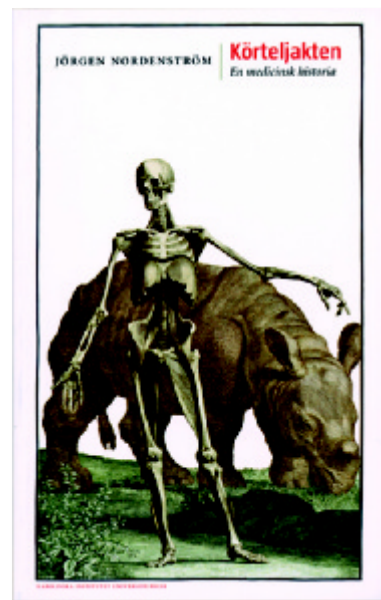
Kandidaten, vars namn var Ivar Sandström, kallade grynen för paratyreoidea.

Vad paratyreoidea skulle ha för funktion visste varken Sandström eller andra samtida. I dag har vi detaljerade kunskaper om kalciumjonens centrala roll i regleringen av en mängd kropps-funktioner. Vi vet en uppsjö av molekylärbiologiska detaljer om paratyreoideacellens receptorer och regleringsprinciper, vi känner parathormonets exakta kemiska uppbyggnad och det finns hyllmeter av studier om hyperparatyreoidismens kliniska bild och behandling.

Om denna långa resa från kandidat Sandströms dissektionsarbete till dagens molekylärbiologiska forskning om GPCR-receptorer har nu kirurgprofessorn Jörgen Nordenström skrivit en fascinerande bok med den fyndiga titeln »Körteljakten«. Det är en bok som verkligen är en fröjd att läsa; spännande, lärorik och med ett klart och personligt språk.

Nordenström har utfört ett omfattande och imponerande forskningsarbete i bibliotek och arkiv för att finna stoff till sin bok, inte minst bildmaterialet är mycket roligt att se.

Jörgen Nordenström är, sin specialitet till trots, en renässansmänniska

Jörgen Nordenström har skrivit en fascinerande bok byggd på omfattande forskning, anser anmeldaren.

med breda intressen – inte minst i skönlitteraturen – och har vid Karolinska institutet varit en av föregångarna till att introducera humaniora i medicinutbildningen. Detta, hans intresse, avspeglar sig också i den här boken.

»Körteljakten« är ingen konsekvent vetenskaplig långuppsats om kalcium och paratyreoidea utan mer en svindlande långdans som ringlar sig in i alla möjliga rum där Nordenström har funnit något spännande att visa. Det är denna finurliga berättarglädje som är bokens styrka och som gjort att jag redan träffat flera kollegor, utan professionellt intresse av endokrinologi eller endokrinkirurgi, som sträckläst boken.

»Körteljakten« är medicinhistoria när den är som bäst; den samlar ihop pusselbitar från kända och okända håll, lägger dem samman och kan på så sätt visa upp ett mönster, en utvecklingslinje som man inte själv riktigt förstått. Samtidigt ger den en tydlig illustration av hur dagens förståelse av biologiska förlopp vilar på många tidigare enskilda forskares vedermödor.

Läs den!

Johannes Järhult
professor/överläkare,
Jönköping

Vidgat perspektiv på melankoli och psykisk ohälsa

MELANKOLISKA RUM

Om ångest, leda och sårbarhet i förfluten tid och nutid

298 sidor.

Författare: Karin Johannisson.

Förlag: Albert Bonniers förlag; 2009.

ISBN 978-91-0011-790-0.

Enstaka gånger har det hänt att läsningen av en bok har vidgat mitt eget perspektiv på ett ämne. Läsningen av »Melankoliska rum. Om ångest, leda och sårbarhet i förfluten tid och nutid« av idéhistorikern Karin Johannisson är en sådan erfarenhet.

Johannisson vill förstå melankoli som ett känslotillstånd, inte som ett sjukdomstillstånd. Boken beskriver djuplodande hur dessa tillstånd kan upplevas och försöker förklara dem i belysning av deras kulturella sammanhang. Manliga tårar, till exempel, kan signalera hänryckning under 1600-talet, empati under 1700-talet och brist på behärskning under 1800-talet. Författaren diskuterar också gränserna mellan friskt och sjukt. Melankolin finns i gränzonen mellan de båda begreppen och är också det psykiska lidandets urform, enligt Johannisson.

Bokens kapitel representerar olika »melankoliska rum« alltifrån kapitlet »Melankoli: förfluten« till »Anomi: vilsenheten«.

När blev nu melankoli depression? Före 1900 fanns knappast depression som begrepp, men det har under 1900-talet undan för undan ersatt melankolibegreppet. Mörkret i jaget kan numera mätas, vetenskapligt förklaras samt bli föremål för terapeutiska insatser.

När en diagnos byter klass (från högre till lägre) eller kön (från manligt till kvinnligt) tappar den ofta status. Exempelvis är den historiska stereotypen för melankoli den utvalde mannen medan den moderna stereotypen för depression är den namnlösa kvinnan.

Författaren har en djup förtrogenhet med många av de stora tänkarnas verk och livsöden.

Sociologen Max Webers psykiska lidande dominerades av mångåriga sömnbesvär med total arbetsförmåga under nästan fem år. Han använde brom, trional, prövade opium och fastnade för heroin. Weber hade nattliga sådesuttömningar, vilka hustrun såg som orsaken till hans sömnlöshet. Hustrun diskuterade öppet i brev till

Foto: Caroline Andersson

Idéhistorikern Karin Johannisson har en djup förtrogenhet med många av de stora tänkarnas verk och livsöden.

Webers mamma makens sexuella tillkortakommanden – vilket är förvånande med tanke på att detta är i slutet av 1800-talet.

Marcel Proust hade astma sedan barndomen.

Han var hypersensibel och i stort sett sängliggande från 35 års ålder. Sovrummet isolerade han med kork för att utesluta ljud. Han sov på dagarna och skrev på nätterna, alltmer beroende av droger.

Åtskilliga tänkare och författare har haft ett komplicerat förhållande till mat. Franz Kafka drev sig själv till undernäring. Han hade också vissa matritualer och åt alltid ensam. Svältmotivet finns med i två av hans berättelser »Förvandlingen« och »En svältkonstnär«.

Johannisson ger fler exempel på stora tänkares excentricitet och psykiska lidande – kanske är det ibland en förutsättning för deras författarskap?

Det finns slående likheter mellan sekelskiptena 1900 och 2000 i upplevelsen av ökande stress. Samhället var vid bägge tidpunkterna präglad av snabb förändring och ett intensivt informationsflöde. I slutet av 1800-talet dök utbrändhetsordet upp som en form av de-

primerad sinnesstämning. Strax före sekelskiptet 2000 dyker ordet utbränd upp igen, nu som en medicinsk diagnos.

Johannisson vidgar i sin bok perspektiven på både melankoli och psykisk ohälsa och sätter in dessa i sina historiska och kulturella sammanhang. För att läsaren ska kunna gå tillbaka till källorna är bokens texter rikligt försedda med anslutande noter. Som en radanmärkning konstateras att texternas kunskapsinnehåll ibland är så kompakt att det kan bli svårt för läsaren att bibehålla fokus. Dessutom förekommer upprepningar.

Den här boken bör läsas av alla psykiatrer men kan också rekommenderas till medicinhistoriskt intresserade läkare.

I slutet av sin bok kommer Johannisson med en tacksam kritik av dagens marknadsområde, som kan framkalla en vida utbredd anomi (vilsenhet). En obehaglig insikt kan bli »att det anomiska tillståndet inte är effekten av, utan villkoret för, detta samhälles existens.« Det handlar alltså inte om individens tillfredsställelse, utan om att hålla kvar hennes otillfredsställelse – vilket får bli tacksvärda slutord i recensionen av denna innovativa bok.

Jan Halldin

leg läkare, med dr
jan.halldin@gmail.com